

ETIČNI POGLED NA UMETNO OPLODITEV

Obrazložitev osnovnih pojmov

GIFT-O = umetna oploditev znotraj telesa: prenos že prej zbranih spermijev moža v spolovilo žene.

FIVET-O = homologna umetna oploditev zunaj telesa: gameti moža in žene se srečata v epruveti. Oplojeno jajčece (embrij) nato prenesejo v maternico (embriotransfer) in začne se nosečnost.

GIFT-E = heterologna umetna oploditev znotraj telesa: prenos spolnih celic v ženska spolovila, od katerih najmanj ena celica pripada tujemu darovalcu.

FIVET-E = heterologna umetna oploditev zunaj telesa: do srečanja spolnih celic, od katerih vsaj ena ne pripada paru, pride v epruveti. Embrije nato prenesejo v maternico.

IVF = oploditev izven telesa matere – zunajtelesna oploditev.

Kaj je pri tem spornega?

- Včasih imata spodbujanje razvoja jajčnih mehurčkov in postopek oploditve za posledico razvoj večjega števila zarodkov. V maternico običajno prenesejo največ 3 najboljše zarodke, sicer bi povečali tveganje za nastanek večplodnih nosečnosti, kar je povezano s povečanim tveganjem za zdravje nosečnice in plodov. Kaj se pa zgodi z embriji, ki niso vstavljeni v maternico? Zdravniki priporočajo, da preostale zarodke ohranimo pri življenju s postopkom zamrznitve in jih vrnemo v maternico, ko si par želi še enega otroka. Zamrznjeni zarodki lahko počakajo pet let. Če par zarodkov ne želi zamrzniti, jih splavijo ali uporabijo za poizkuse.

V Hipokratovi prisegi je zapisano: »...prav tako ne bom nobeni ženski dal sredstva za uničenje telesnega plodu.« (*Temelji medicinske etike in deontologije; Spoštovanje človeškega življenja od spočetja naprej, Pjerina Mohar, Zavod RS za šolstvo in šport*) Medicina vsekakor nudi možnost, da zarodke ohranimo pri življenju. Odločitev pa je na ramenih staršev. Prav gotovo se bodo v prihodnosti še odločali za otroke, razlika je le v tem, da je pri zamrznitvi ta prihodnost omejena na 5 let. V tem času se večinoma tudi sicer zdravi, plodni pari odločijo še za enega otroka. Če pa starši še vedno vztrajajo pri abortusu zarodka, je njihovo dejanje podobno nespametno kot dejanje noseče 19-letnice, ki se odloči za splav, ker se ji zdi, da je za otroka še prehitro, če bi se zgodilo kakšnih pet let kasneje, bi ga že obdržala. Žalostno je, da takšno mišljenje postaja vse bolj sprejemljivo... Pojavi se vprašanje, kje je tukaj Spoštovanje človeškega življenja od spočetja dalje v največji možni meri?!

- Zgodi se, da v nekaterih primerih vse poteka uspešno, jajčece je bilo oplojeno, embriotransfer opravljen, a do zanositve ne pride. Jajčece se ne vgnezdi v sluznico maternice in pride do spontanega splava. Zakaj? To vprašanje muči tudi zdravnike.

Marsikdo se verjetno sprašuje, zakaj sploh dovoljujejo umetno oploditev, če vedo, da v 30-40% ni uspešna? Neplodnih je okoli 10% vseh parov v Sloveniji. Niti ni tako malo! Ob tem se moramo zavedati, da se tudi ob naravnih spočetjih ugnezdi in dokončno razvije le 20-30%

spočetih zarodkov. Ostali potujejo skozi jajcevod in votlino maternice, ne da bi se tam ugnezdili. Žal jih tudi med tistimi, ki se ugnezdijo, nekaj odmre v prvih dneh po vgnezditvi ali po nekaj tednih, kar privede do spontanega splava (15-20%). Usoda zarodkov, spočetih v laboratoriju, je na splošno podobna tisti pri naravnem spočetju. Razlika je le v tem, da ima pri naravnem spočetju večina žensk možnost spočetja v vsakem ciklusu, pri umetni oploditvi pa le v ciklusu, ko poteka zdravljenje.

- **Spoštovanje človeškega zarodka.** Otrok naj bi bil dar. Niti pravica, niti proizvod, temveč dar. Obstaja mnenje, da je otrok, spočet pri umetni oploditvi, »naročen«, »proizveden«. Umetne oploditve sploh ne dojemajo kot načina spočetja, temveč kot tehnično opravilo.

Vendar pari, ki ne morejo imeti otroka po naravni poti, ne vztrajajo pri svoji želji zato, ker »imajo pravico do otroka«, temveč iz preproste želje po tem, da bi pač imeli otroka! Kot si to želijo vsi plodni pari. Nihče si verjetno ne želi, da bi bil neploden. Kot si naprimer nihče ne želi, da bi v prmetni nesreči izgubil sposobnost hoje. Lahko se vda v usodo in reče: tako mi je pač namenjeno. Lahko pa poišče medicinsko pomoč, gre v rehabilitacijski center in marsikomu uspe. Situaciji sta zelo primerljivi. Zakaj par ne bi poiskal pomoči v medicini? Saj je enako kot v naravi, le da je treba morda prelene semenčice malo spodbuditi, jim dati malo pospeška in jajčeca pripraviti do najboljše kvalitete za oploditev.

- Isti argumenti ovržejo tudi nasprotovanja v smislu: umetna oploditev ni dopustna, ker pri spolnem odnosu med parom ločuje stvariteljsko razsežnost od povezovalne. Edini argument tega stališča je, da mora biti spočetje človeka glede na njegovo dostojanstvo sad podaritve ljubezni med parom v spolni združitvi, in ne proizvod tehnike.

Vemo, da je neplodnost potrjena, če ženska po enem letu rednih spolnih odnosov ne zanosi. Par v začetku načrtovanja družine prav gotovo ne razmišlja o neplodnosti. V spolni združitvi si podarita ljubezen, v prepričanju, da se ustvarja novo življenje. Saj ne vesta, da do tega ni prišlo! Ljubezni se ne da izmeriti, toda moški in ženska se imata enako rada kljub temu, da je eden od njiju nezmožen spočetja, kajti prava ljubezen ne obsoja. Vendar ni upogljiva, temveč »trdna kakor podzemlje« (*Sveto pismo, Stara zaveza, Visoka pesem, 8,6*). To pomeni, da se trudi v iskanju rešitve in se ne vda. Rešitev je tudi v umetni oploditvi. Tako je tudi umetno oplojen otrok spočet v ljubezni in sad vezi med moškim in žensko.

Zavedati se moramo, da mora par med samim postopkom zdravljenja skozi številne preizkušnje. Veliko stresnih situacij se pojavi, medtem ko čakata, če je punkcija (odvzem jajčeca) uspešna, če so semenčice dovolj gibljive ali bo potrebno opraviti biopsijo testisa (odvzem koščka moda – au!). Posebno napeto je pričakovanje, če je jajčece oplojeno in seveda, če se je uspešno vgnezdilo v maternico. Velikokrat morata partnerja še skozi več preizkušenj, kot zdrav par. V vseh teh situacijah se še bolj povežeta in njuna ljubezen je še trdnjša.

Kaj pa posvojitev?

Druga opcija, ki jo ima neploden par, je posvojitev. Na svetu je preveč otrok, ki so zapuščeni in sami, da bi to lahko mirno spregledali. Vendar je pri tem potrebno imeti nadpovprečno veliko srce! Povprečen par se bo odločil za umetno oploditev, saj si želi svojega otroka in ima občutek, da tujega ne bi mogel imeti tako rad. Vendar to ne pomeni, da je umetna oploditev manj vredna od posvojitve! Bistvo je v tem, da je že sama odločitev imeti otroka izjemno plemenito in časti vredno dejanje. Imeti tujega otroka, ga ljubiti z vsemi lastnostmi in nejasno preteklostjo vred, pa presega domet sprejemanja povprečnega človeka, ki se ne pogloblja

preveč v svojo duhovno rast in zrelost. To je poseben dar in ljudje, ki ga imajo, so izjemno ljubeznivi in velikodušni. Ne bi bilo pametno kar tako vsakemu vsiljevati posvojitve, saj so posledice lahko nezaželjene. Za siroto je preveč hudo, da je bil že enkrat zapuščen. Preveč kruto bi bilo, da bi bil še drugič.

Osebno mnenje

Ob izdelavi referata sem spoznala mnogo stvari iz drugačnega vidika, kot sem jih razumela prej. V temo sem se resnično poglobila, ker me zelo zanima, še posebej v zadnjem času, ko se je za umetno oploditev odločila tudi moja starejša sestra in njen mož.

Pred prebiranjem literature sem bila absolutno za umetno oploditev. Tudi sedaj moje mnenje ostaja naklonjeno umetni oploditvi, vendar znam svoje razmišljanje podkrepiti s trdnimi argumenti. Če obstaja način, kako bi lahko zdravili in pomagali neplodnim parom, zakaj bi tega ne počeli? Še vedno pa ostajam v prepričanju, da si s tem lahko pomagajo le tisti, pri katerih po naravni poti res ne gre. Telesno prizadeti, ki jim fiziološka zgradba onemogoča spolno združitev, neplodni pari ali pari z zmanjšano plodnostjo, ne pa zdravi pari. Prav tako še vedno menim, da bi se starši umetno oplojenega otroka morali v primeru, da pri prenosu zarodkov v maternico še ostane višek zdravih embrijev, odločiti za zamrznitev le-teh. večina se jih sploh ne zaveda, da so to v bistvu že ljudje, majhna človeška bitja, ki jih moramo zaščititi in ohraniti pri življenju. Še posebej sem proti uporabljanju odvečnih embrijev v raznih preizkusih. To je nečloveško! A še vedno bolje kot splav, saj nobeno življenje ni tako slabo, da bi bila smrt boljša od njega. Menim tudi, da bi par, ki se odloča za umetno oploditev, moral izpolnjevati določene pogoje. Po moje bi morala biti obvezno ženska in moški (danes je tudi to potrebno določiti), v zakonski zvezi, nekaznovana, sposobna sprejeti in razumeti odgovornost, ki jima je dana ob spočetju otroka (nekateri se celo zavzemajo, da bi osebe z motnjami v duševnem razvoju lahko nemoteno uživale spolno življenje – tema za referate naslednjih generacij☺)...

Upam, da mi nekoč za vlogo matere ne bo treba iti po tej poti, kajti zagotovo je to strma pot. Res je, da je posvojitve še bolj strma, a vem da bi na takšni poti padla. Še vedno je najlepše, če narava zna opraviti svoje.

Viri:

- *Zunajtelesna oploditev, navodilo pacientom; prof. dr. Veljko Vlasisavljević, dr. med.; Splošna bolnišnica Maribor*
- *Temelji medicinske etike in deontologije; Pjerina Mohar; Zavod RS za šolstvo in šport*
- *Bioetika za vse; Ramon Lucas Lucas; Družina*